

महाराष्ट्रातील खनिजसंपत्ती

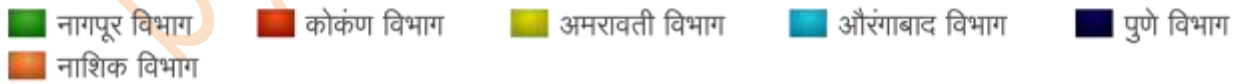
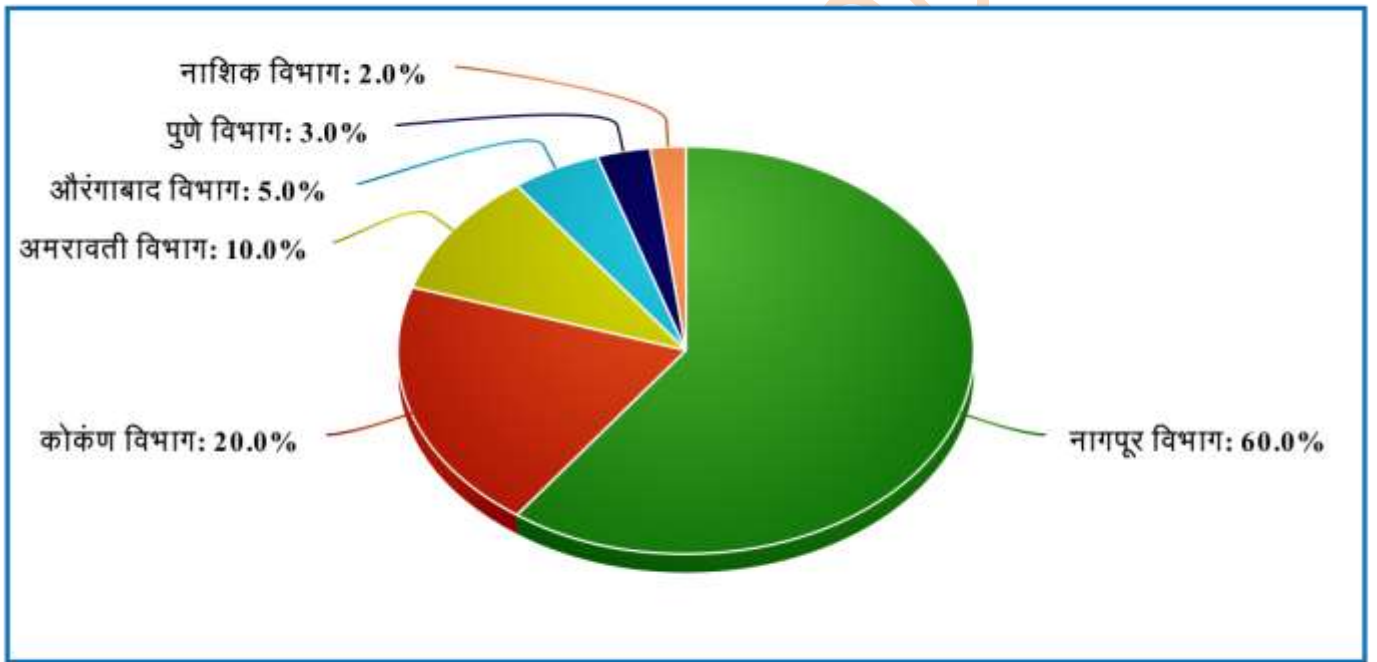
महाराष्ट्राचा खूप मोठा भाग दख्खनच्या पठाराने व्यापलेला आहे. या प्रकारामुळे महाराष्ट्रातील प्राचीन खडक हा दाबला गेला आहे. त्यामुळेच महाराष्ट्रात फारसे खनिज संपत्ती सापडत नाही. एकूण क्षेत्रफळापैकी फक्त बाबी 12.33% क्षेत्रफळात खनिजसंपत्ती सापडते. तसेच महाराष्ट्रातील खनिज संपत्तीचे वितरण देखील असमान आहे. राज्यातील 36 जिल्ह्यांपैकी फक्त 11 जिल्ह्यात खनिजसंपत्ती प्रामुख्याने सापडते. देशातील खनिज उत्पादनात महाराष्ट्राचा वाटा 4.03 टक्के तर देशात महाराष्ट्राचा खनिज उत्पादनात 11 वा क्रमांक लागतो.

महाराष्ट्रातील खनिज संपत्ती ची प्रमुख क्षेत्रे

कोकण व दक्षिण महाराष्ट्र: सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, रायगड, ठाणे, कोल्हापूर
पूर्व विदर्भ: नागपूर, भंडारा, गोंदिया, गडचिरोली, यवतमाळ

महाराष्ट्रातील खनिज संपत्तीचे विभागीय वितरण

महाराष्ट्रातील खनिजसंपत्तीचे विभागीय वितरण



महाराष्ट्रातील प्रमुख साधन संपत्तीचा उत्पादन निहाय क्रम (2017-18 च्या महाराष्ट्र आर्थिक पाहणी अहवालनुसार)

1. कोळसा
2. चुनखडी
3. बॉक्साईड
4. कच्चे लोखंड

5. कच्चे मँगनीज

भारतातील एकूण खनिज साठा पैकी महाराष्ट्रातील खनिज साठे निहाय क्रम

अ.क्र.	खनिजे	साठा %
1	मँगनीज	40
2	बॉक्साईड	21
3	लोहखनिज	20
4	क्रोमाइट	10
5	चुनखडी	9

महाराष्ट्रातील एकूण खनिज संपत्ती

मँगनीज

- भारतातील एकूण साठ्यापैकी महाराष्ट्रात मँगनीजचा 40 टक्के साठा आहे.
- भारतात मँगनीज चे सर्वाधिक साठे ओरिसा या राज्यात आहे.
- मँगनीज उत्पादनात भारताचा सहावा क्रमांक लागतो.

महाराष्ट्रातील साठे

1. भंडारा-तुमसर तालुक
2. नागपूर-सावनेर रामटेक तालुका
3. सिंधुदुर्ग-सावंतवाडी ,वेंगुर्ला ,कणकवली (फोंडा)

लोहखनिज

- महाराष्ट्रात भारतातील एकूण साठ्यापैकी 20 टक्के साठा आहे.
- महाराष्ट्रात लोहखनिज मुख्यतः हेमेटाइट प्रकाराचे आहे.
- महाराष्ट्रात सुरज्यागड, तालुका:एटापल्ली,जिल्हा: गडचिरोली येथे लोहखनिजाची सर्वाधिक साठे आहेत.

महाराष्ट्रातील साठे

1. पूर्व विदर्भ: गडचिरोली ,चंद्रपूर ,नागपूर, गोंदिया येथे टॅकोनाईट खडकात लोहखनिज सापडते.
2. दक्षिण महाराष्ट्र: सिंधुदुर्ग ,कोल्हापूर ,रत्नागिरी ,रायगड येथे जांभा खडकात लोहखनिज सापडते.

बॉक्साईट

- भारतातील 21 टक्के साठे बॉक्साईटचे उत्पादन फक्त महाराष्ट्रात होते.
- जांभा खडकात बॉक्साईट साठा आढळतातआत.
- बॉक्साईटचा उपयोग अॅल्युमिनियम निर्मितीसाठी होतो.
- जगात बॉक्साईटच्या उत्पादनात भारताचा पाचवा क्रमांक लागतो.
- भारतात ओडिशा राज्यात बॉक्साईटचे साठे व उत्पादनात हे राज्य प्रथम आहे.
- महाराष्ट्रात फक्त कोकण मध्ये बॉक्साईटचे साठे सापडतात.

महाराष्ट्रातील साठे

1. कोल्हापूर: शाहूवाडी ,राधानगरी ,चंद्रगड तालुके
2. रायगड:मुरुड ,रोहा, श्रीवर्धन
3. रत्नागिरी: दापोली, मंडणगड,
4. सांगली:शिराळा तालुका
5. पालघर: तुंगार टेकड्या
6. सिंधुदुर्ग :अंबोली घाट

चुनखडी

- भारतातील एकूण संख्या पैकी नऊ टक्के साठे महाराष्ट्रात आहेत.
- महाराष्ट्रात भारताच्या एकूण उत्पादनापैकी फक्त दोन टक्के उत्पादन करतो.
- महाराष्ट्रात यवतमाळ जिल्ह्यात चुनखडीचे सर्वाधिक साठे आहेत.
- विध्ययन खडकात प्रामुख्याने चुनखडी आढळते.
- चुनखडीचा सिमेंट तयार करण्यासाठी वापर होतो.
- पुणे, धुळे, नंदुरबार, सांगली या जिल्ह्यात कनिष्ठ दर्जाचे चुनखडीचे साठे आहेत.

महाराष्ट्रातील साठे

1. यवतमाळ:मांजरी,वांजरी,राजुर
2. चंद्रपूर: वर्धा,राजुरा
3. नागपूर :रामटेक सावनेर

क्रोमाइट

- महाराष्ट्रात दहा टक्के साठा उपलब्ध आहे.
- सामान्य दर्जाचे क्रोमाइट महाराष्ट्रात आढळते.

महाराष्ट्रातील साठे

1. नागपूर:कणकवली
2. भंडारा:पवनी
3. सिंधुदुर्ग:टंका

दगडी कोळसा

- महाराष्ट्रात दगडी कोळसा चे चार टक्के साठे आहेत.
- महाराष्ट्रात उच्च व मध्यम प्रतीचा कोळसा आढळतो.
- कोळसा उत्पादनात चीन प्रथम क्रमांकावर आहे.
- भारतात झारखंड या राज्यात सर्वाधिक दगडी कोळसा आढळतो.
- भारतात छत्तीसगड या राज्यात सर्वाधिक उत्पादन होते.
- राज्यात वर्धा व वैनगंगा या नद्यांच्या खोऱ्यात प्रामुख्याने दगडी कोळसा सापडतो.
- राज्यात दगडी कोळसा पूर्व विदर्भातील गोंडवनि खडकात आढळतो.

महाराष्ट्रातील साठे

1. चंद्रपूर:बल्लारपूर

2. नागपूर:उमरेड
3. यवतमाळ:वनी

डोलोमाईट

- महाराष्ट्र डोलोमाईट चे फक्त एक टक्के साठा आहे.
- 90 टक्के डोलोमाईट चे उत्पादन फक्त लोह व पोलाद निर्मिती मध्ये होते.
- डोलोमाईट चे साठे हे सौसर प्रस्तर समूहाशी संबंधित आहे.
- महाराष्ट्रात प्रामुख्याने रत्नागिरी ,यवतमाळ ,नागपूर येथे साठे आढळतात.

कायनाईट

- एकूण महाराष्ट्रात 15 %उत्पादन घेतले जाते.
- उपयोग हि-याना पैलू पाडण्यासाठी
- राज्यात भंडारा व गोंदिया जिल्ह्यात कायनाईट साठे आढळतात.

बेराईट

- हे खनिज चंद्रपूर जिल्ह्यात आढळते.
- खनिजांचा अंदाजे साठा 0.1365 दशलक्ष टन आहे.
- हे खनिज प्रामुख्याने तेल विहीर ड्रिलिंग आणि पेंट उद्योगात वापरले जाते.

तांबे

- नागपूर जिल्ह्यात पुलर, तांबेखानी, कोलारी इत्यादी आणि चंद्रपूर जिल्ह्यात तांबे कमी प्रमाणात आढळतात.
- खनिजांचा अंदाजे साठा 7.708 दशलक्ष टन आहे.

जस्त

- झिंक समृद्ध खनिजे नागपूर जिल्ह्यातील तांबेखानी, कोलारी, भवारी इत्यादी गावांमध्ये आढळतात आणि परिसरात अंदाजे 8.27 दशलक्ष टन खनिज साठा आहे.
- जस्त गॅल्वनाइझिंग, बॅटरी, मिश्रधातू, रसायने, संरक्षण इत्यादी उद्योगांमध्ये वापरली जाते.